

בס"ד, לקראת כ"ח אייר התשע"ו, ראשית שנת היובל למלחמת ששת הימים

ליקוטים מדברי רבנן ותלמידיהון לתשועת מלחמת ששת הימים וליום שחרור ירושלים –

ליקוט ועריכה: שי הירש¹:

החלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל בדבר 'יום ירושלים' מיום יז' אדר התשכ"ח:

"עפ"י החלטתה של מועצת הרבנות הראשית לישראל, נקבע יום כ"ח לחודש אייר כיום הודיה ושמחה, שהחובה מוטלת לעשות ולקיים גם לתושבי ארץ ישראל וגם לאחינו בית ישראל בארצות פזוריהם.

סדר ההודיה הוא כדלקמן: בבקר יום כ"ח אייר יתפללו ברב עם בבתי הכנסת ובמצב רוח חגיגי, ומצוה להשתתף בתפילת זו בהמונים.

בפסוקי דזמרה יאמר הצבור את שירת הים (מן ויושע ה' - עד ה' ימלוך לעולם ועד), פסוק בפסוק בהטעמה.

אחרי תפילת שמונה עשרה כרגיל, יאמר הלל שלם בברכה. אחרי הלל ראוי שידרוש הרב או אחד מן הצבור מעין המאורע הכביר, שהביא הקב"ה ניצחון מזהיר לישראל, שהוא כולו ממש בדרך נס למעלה מן הטבע גם בתוכנו וגם בצורתו, ועלינו להביע רחשי הודיה בתפילה ובשמחה.

הדורש ידגיש במיוחד, את המצוה הגדולה של פרסומי ניסא, שהיא מצוה מן התורה להודות ולהלל להקב"ה על חסדיו הגדולים עם עמו ועם נחלתו.

אחרי תפילת 'עלינו' אומרים פרק ק"ז בתהילים המדבר מקיבוץ גלויות ומסדרים בבית סעודת משתה ושמחה.

הערה: אין לנהוג באותו יום הגבלות של ספירה, אחרי שבכמה קהילות בישראל לא נוהגים בהגבלות אחרי ל"ג בעומר, וכ"ש שזה נדחה עתה מפני חשיבות הנס שעשה הקב"ה לעמו ישראל, בנצחונם על אויביהם ושחרורה של ירושלים עיר הקודש".

"כאשר החלטה זו (דלעיל) הודפסה פעם נוספת (כנראה בשנת תשכ"ט) הוכנסו בה שני שינויים חשובים:

א. נקבע יום כ"ח לחודש אייר כיום הודיה ושמחה בכל שנה ושנה.

ב. בהערה במקום "אין לנהוג" נכתב "אין חובה לנהוג".

(הערת הרב שמואל כ"ץ, הרה"ר לישראל, היכל שלמה, תשס"ב, ח"ב, עמ' 977, הערה 22).

¹ למד בישיבת 'מרכז-הרב', עורך משנה לספר 'אוצרות הראי"ה' (כרך ו-ז) ומלמד בישיבות. לשיעורים ומאמרים נוספים: ראה אתרו [שירת רש – אמונה חינוך ומשפחה](#).

כאן מובא לקט מקוצר, הלקט המלא המביא מדבריהם של למעלה ממאה ועשרים רבנים וגדולי תורה, יופיע אי"ה בספר: 'המחזיר שכינתו לציון' - מבט תורני על 'מלחמת ששת הימים' - הלכה, מוסר, דרוש, אמונה, רמז, רז ושיר, מאת המלקט. שעתיד לראות אור בקרוב.

להערות ולמשלוח חומרים נוספים: בית המדרש תורת שלמה: Toratshlomo@gmail.com

"לא היה גדול כמותו למן חורבן הבית..." – הראשל"צ הרב יצחק ניסים:

"הרבנים הראשיים היו ביו האזרחים הראשונים שהניעו לכותל המערבי ששוחרר יומיים קודם. הם נשאו שם תפילה מיוחדת למען העם והמדינה" ('הצופה', כ"ט באייר תשכ"ז), הרב נסים בייך עם החיילים ברכת "שהחינו". על יום כיבוש העיר העתיקה הוא כתב בפנקסו:

ליום ירושלים - "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. היום שבו עלו צבאות ישראל לחומת ירושלים, הקיפה וכבשה, לא היה גדול כמותו למין חורבן הבית שהוא היום המר שבחיי אומתנו. העם אשר לא שכח אף לרגע את העיר אשר בה בחר ה' ואשר נשבע: אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרך, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, זכה עתה שתתקיים בו השבועה. ואשרי הדור אשר זכה למה שלא זכו לו כל הדורות.

אכן. לא אנחנו בלבד גאלנו את משוש לבנו, אלא כל הדורות כולם אשר חינונו את עפרה וריצו את אבני הכותל המערבי, נזעקו, חרדו, זעו והתפללו שתיגול מעלינו חרפת ירושלים בשובה לבניה, והם אשר בכו ענותה כתנים, הם עתה כינור לשירה.

מדינות גדולות אשר אומות עצומות ותומכיהן חזרו ואמרו: לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, העם הקטן אשר לא היו מדינות בעוזריו, הוא לבדו הדף אויביו מסביב והדבירם תחתיו בכוח אמתתו ובמסירות אשר אין לה אח וריע ולא מעט מעט גורשו אויביו מארצנו אלא הרבה הרבה וכהרף עין. **היש פה אשר הוא מלא שירה כים ושפתים אשר הם רינה כהמון גליו, יכולים להודות ולהלל לה' על כל הנסים והנפלאות שהראנו ועל התשועה שהביא על עמו בידי צבאות ישראל?**

העיר אשר העם נתן את ליבו עליה ושפך את דמו הטהור, היא העיר אשר עיני ה' בה ואשר היא מאחדת את לב כל ישראל, לא זו בלבד שתחזק ותבצר את מלכות ישראל, אלא תרומם את רוח ישראל, תחדיר בלבבות אמונה צרופה ותשפיע על כל יהודי שפע קדושה וטהרה מכל אשר זוכך ונאצר בכל הדורות ואשר נסתמל בעיר זו שלא זזה שבינה ממנה. יהא העם ראוי לכך גם מבחינת זאת ולא ידע עוד שבר ומכאוב.

אכן, כל המשמעויות הנפלאות שיכול היה אדם לדמות בנפשו לדבריו של דוד מלך ישראל: בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה" אז יאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה. הגדיל ה' לעשות עמנו, היינו שמחים - לא היו יכולות להיות להם עד כה המשמעויות שעיינינו ראו ואזנינו שמעו בשוב ה' את שיבת ציון, היום שבו בא צבא ישראל ברינה נושא אלומותיו (ארכיון "יד הרב נסים", תיק 21, דברים שנכתבו למחרת הכיבוש, תחת הכותרת "ליום ירושלים", הארץ, ב' בסיון תשכ"ז; יונה כהן, שנה בשנה, תשכ"ח, עמי 294,278).

"חייב פירסומי ניסא" - הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב הראשי לישראל:

"החייב של פרסומי-ניסא, לפרסם את הנס הגדול, שעשה הקב"ה לנו במלחמה זו נגד אויבינו, שכולם שאפו להשמידנו, ועל ידי עזרתו יתברך, יצאנו ממות לחיים ומאפילה לאור גדול עושה את

אמירת ההלל ביום הזיכרון לניצחון ישראל ולשחרור ירושלים לדין דאורייתא גמור, ואפשר לומר הלל כדין בברכה ("הצופה", ג' אדר תשכ"ח).

"...ברוך הוא ומבורך אשר בחסדו הגדול זיכה אותנו לראות נסים גלויים בניצחון המזהיר שהנחיל לבנינו בצה"ל, לשיבור במשך ימים אחדים את מטה עוזם של כל אויבינו שנלחמו אתנו במגמה להשמידנו ומנת חלקם היתה תבוסה גמורה. לשם כך קבענו ביום כח' באייר, יום שחרור ירושלים, לסדר תפילת הודיה בכל קהילות ישראל, בארץ ובתפוצות הגולה, ושם יאמרו הלל שלם בברכה לפניו ולאחריה. (שו"ת 'שבט מיהודה' סימן נט', כו' ניסן תשכ"ח).

"ימים הגדולים בתולדות ישראל בכל הזמנים" - הרב שלמה יוסף זיון (חבר מועצת הרה"ר ועורך האנציקלופדיה התלמודית):

שבעה ניסים התרחשו לנו במלחמה האחרונה עם צבאות הערבים, ורבני ישראל חייבים לספר עליהם בכל מקום ולקדש שם שמים ושם ישראל ברבים. ואלה שבעת הניסים:

א. הניצחון; ב. מהירות הקרבות שמנעו אלפי קרבנות ח"ו; ג. כניסתו של חוסיין למלחמה, שבלעדיה לא היינו זוכים לירושלים השלמה; ד. השתהותו של אשכול הביאה הרבה דברים חיוביים; ה. מלחמתנו העצמאית, בלי שותפות עם העמים, גרמה שנתקיים על ידינו "ונשגב ד' לבדו"; ו. האחדות של העם בישראל ובתפוצות; ז. ההתעוררות לערכי הנצח.

יש להעלות במיוחד על נס את האחדות המופלאה שהעם היהודי בא"י ובחו"ל הוכיח בימים המסוכנים, שהפכו לימים הגדולים בתולדות ישראל בכל הזמנים; ואת מסירות נפשם של חיילי צבא ההגנה לישראל, ואת ההתעוררות העממית, מקטן ועד גדול, לראות את הנהגת ד' עין בעין. כל אלה חייבים לשמש לקח מוחשי לכל יהודי ויהודי באשר הוא שם - כולם. ההווה והעתיד כאחד.

"אין יום גדול בעולם כמו יום זה" - הרב יצחק אביחצירא - רבה של רמלה-לוד וחבר מועצת הרה"ר לישראל:

מלחמת ששת הימים ויום שחרור ירושלים:

סיפר, מר אהרון אביחצירא, בנו של 'הבבא חאקי': במלחמת ששת הימים חזרתי מחו"ל בשביל להתגייס לצה"ל, אמי בכתה ושאלה למה חזרת? ואבא אמר לי: 'בני, אם היו מקבלים אותי גם אני הייתי מצטרף'. הוא היה אז בן שישים.

לאחר מלחמת ששת הימים, בפרוטוקול ישיבה מיוחדת של מועצת הרה"ר לישראל בעניין קביעת יום ירושלים כיום הודאה לדורות. נכתב: לדעת רבה הראשי של רמלה ולוד, הרב יצחק אביחצירא: "אין יום גדול בעולם כמו יום זה!". לכן הוא הציע: א. הרבנות הראשית תחבר תפילה מיוחדת, שתיאמר לפני "ברוך שאמר" או לאחר תפילת שמונה עשרה. ב. להחליט על קריאה בתורה ועל הפטרה מיוחדת (פרוטוקול ישיבת מועצת הרבנות הראשית לישראל, אדר, תשכ"ח, מובא במאמרו של הרב שמואל כ"ץ, הרה"ר ויום ירושלים, הרה"ר לישראל ח"ב, היכל שלמה, תשס"ב).

"מיד לאחר מלחמת ששת הימים, הזדרז ויצא במונית לפקוד את המקומות הקדושים בירושלים, בית לחם וחברון. ועל כך אמר: "כשבאתי ארצה בשנת תרפ"ה, הגויים נתנו לי הרגשה שהם בעלי הבית על המקומות האלה, ורצו למנוע אותי מלהיכנס אליהם אך בס"ד נתגברתי... ועכשיו יש לי הזדמנות למחות בהם ולומר להם קבל עם ועדה 'חברון היא שלנו ואנו אדוניה', לכן לא רציתי להחמיץ את ההזדמנות הראשונה שיכולתי לעשות כן" (מאמר: הגאון רבי יצחק אבוחצירא - "בבא חאקי" זצ"ל - הרב רונן טמיר).

"נס פלאי ואלהי" - הרב עובדיה הדאיה - חבר בבית הדין הגדול ומח"ס "ישכיל עבד":

"...יש איסור לא תחנם אפי' בזמן שהיא בחרבנה תחת שלטון זרים מל"ש עתה שזיכנו ה' להחזיר אותה לבעליה ודאי שאין לנו להוציאה מתחת ידינו אחרי הנסים והנפלאות שעשה לנו במלחמת ששת הימים, כי היה בזה נס פלאי ואלהי, ואין לנו להיות כפויי טובה אשר עשה לנו, ונבגוד בטובה ובמתנה אשר חננו לנו".

"זכינו לחזות עין בעין בשוב ד' ציון" - הרב אליעזר יהודה וולדינברג - חבר בית הדין הגדול ומחבר שו"ת 'ציץ-אליעזר':

"בחסד ד' עלינו וברחמי הגדולים זכינו לחזות לאחרונה עין בעין בשוב ד' ציון והחזרת ארץ נחלתו לעם קדשו. ממש כחולמים היינו על הגאולה ועל התמורה לראות איך שבמשך ימים ספורים קוים בנו ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, שומע תפלה שמע וקיבל קול שועת עמו ויצאנו משיעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול, גם כל העמים תקעו כף ובעל כרחם הודו בפייהם כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה.

כל שערי הארץ נפתחו לפנינו, רוב רובם של השטחים בידנו המה וכל המקומות הקדושים תחת שלטוננו הם, ממש אילו פינו מלא שירה כים ולשונינו רינה כהמון גליו אין אנחנו מספיקים להודות לד' על כל הטוב אשר גמלנו. ועם ההודאה על העבר תפלה ובקשה על העתיד שנזכה לראות במהרה בהופעת ד' בהדר גאון עוזו למלוך בהר ציון משכן כבודו ובירושלים עיר קדשו ונכון יהיה בית אלקים על מכוננו בהר ד' יראה ומלך אחד יהיה על כולנו" (שו"ת ציץ אליעזר חלק י' סימן א).

"חייב מכוח תקנת נביאים הקדמונים לומר את ההלל" - הרב שאול ישראלי - חבר ביה"ד הגדול וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל:

"ומעתה בבואנו לדון על נסי הניצחון של מלחמת ששת הימים, שגם כאן עמד הישוב בסכנת כליה ח"ו כפי שהכריזו חזור והכריז מדינות ערב, שהקיפו המדינה בחילותיהם וכלי משחיתם, אמנם גם זה הוא בגדר נס נסתר, אבל ודאי שאינו נופל מהנס שבימי מרדכי ואסתר שהגדירו זאת בהגדרה "ממות לחיים". ואם אמנם התוצאות של "קיימו וקבלו" עדיין אין אנו רואים דוגמת מה שהיה שם, אולם הן בגמרא לא על זה שחזרו בתשובה שלימה וקבלו התורה מרצון מבוססים הדברים, אלא על הק"ו של ממות לחיים גרידא. א"כ נראה דהכא קיים החייב מכוח תקנת נביאים הקדמונים לומר את ההלל" (ארץ חמדה, חלק א', נוספות לשער א' אות ד').

'להודות ולהלל לד' על כל מעשיו' - הרב אברהם שפירא - חבר בית הדין הגדול:

ב"ה שהגיענו שוב ליום זה, יום ירושלים, להודות ולהלל לד' על כל מעשיו. הדור הצעיר לא מודע לגודל הנס שהיה בזמנו, למשמעות העמוקה של החזרה לירושלים, ולכותל המערבי, להיפגש שוב עם השכינה שמעולם לא זזה מאחר כתלינו. ההתרפקות על אבני הכותל, בבכי ותחנונים, הדהד בכל העולם היהודי, עד למרחבי רוסיה ואסירי ציון, "ותפתח ותראהו והנה נער בוכה, ותאמר מילדי העברים זה" (שיחה ליום ירושלים התשס"ו, בישיבת 'מרכז הרב').

..היום אנו נמצאים בארבעים שנה לירושלים, ועדיין לא ברורה לנו המציאות הסבוכה שלפנינו, דורנו צריך להתחזק ביותר באמונה, אמונה במעשה ד', ובאמונה כי הכל מעשה ד', ולצפות לישועה, כשלאדם יש ספיקות על מעשה ד', ממילא יש לו ספקות על חובת ההודיה לד', ח"ו. כשנפתחו לנו שערי רצון לפני ארבעים שנה הרי נדרש מאיתנו להתעלות יותר, להיות גבוהים יותר מקודם וקדושים יותר מקודם. (שיחה ליום ירושלים התשס"ז, בישיבת 'מרכז-הרב').

"מנחם ציון ובונה ירושלים" - הרב שלמה גורן - הרב הצבאי הראשי:

"אין מילים בפי להגדיר את גודל המאורע ומהותו של הנס" (מדבריו בעצרת הודיה בת"א, מיד' סיון תשכ"ז, נתפרסמו בעיתון ה'צופה' למחרת).

"ואכן במלחמת ששת הימים, כאשר ראינו עין בעין את נסי ה' ונפלאותיו, כאשר שחררנו את עיר האלקים ומקום מקדשנו ושיריד תפארתנו, החלה נבואתו של יחזקאל להתגשם, בהתקדש שם שמים ושם ישראל לעיני עמים רבים בעולם, ובהקבץ נדחי ישראל...היתה בזה משום אתחלתא של תהליך הגאולה, עד אשר נזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו" (תורת השבת והמועד, עמ' 390).

"בחזרת הש"ץ של תפילת שמונה עשרה הוספתי תפילת 'נחם' בברכת ירושלים...שיניתי את נוסחה...אמרתי "נחם ה' אלקינו את העיר המשוחררת, השמחה והצהלה שבניה שבים לתוכה וכו'". עם סיום תפילת העמידה, פתחתי באמירת הלל הגדול בקול רם מלה במלה עם ברכה בשם ובמלכות לפני ההלל ולאחריו". (מכתב מארכיון הרב גורן ובו תיאור שחרור ירושלים, מובא אצל אביעד הולנדר, עמ' 262, הקלטה של אותה תפילה היסטורית נפוצה בציבור ובאמצעי המדיה).

"בחורי ישראל הגבורים והאמיצים, ובידם נתן התשועה הגדולה לעם ישראל" - הרב אליהו פרדס, רבה של ירושלים.

"יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו. רק כך אפשר להבין איך הופרה עצת כל אויבינו הרבים והעצומים ממנו, באיכות ובכמות. ה' הפיר את עצתם, ונתן כח ואומץ, עוז ותושיה, לבחורי ישראל הגבורים והאמיצים, ובידם נתן התשועה הגדולה לעם ישראל... ועל הכל שחרור ירושלים העתיקה, ובתוכה שריד בית מקדשנו ותפארתנו הלוא הוא הכותל המערבי, אשר לא זזה שכינה משם, זכינו לאיחודה ולחיבורה מחדש של ירושלים החדשה עם זו עתיקת היום, שהוד של קדושה חופף עליה, נתקיים לעינינו הכתוב: "כעיר שחוברה לה יחדיו..." (הרב אליהו פרדס, קובץ לזכרו, התשל"ד, עמ' קפ"ו)

"כובע ישועה חבש" - הרב יוסף משאש - רבה של חיפה:

"ובאור כ"ח באייר תלב"ש, אשר כובע ישועה חבש, בכיבוש ירושלים, מקור מים חיים, בחסד חי העולמים, במלחמת ששת הימים, שנת ל"א תשכ"ח, באייר ביום כ"ח, אשר הוקבע במדינה, ליום חג בכל שנה ושנה, בתפילות חגיגות, בבתי כנסיות, עם נאומים והרצאות, על הניסים ועל הנפלאות ונקרא בלב ובשפתיים, יום ירושלים.

וגם אני, העני, עניתי חלקי בעזרת עוזי ומעוזי, בבית הכנסת המרכזי, פה עיה"ק חיפה חיפה, היפה, ומשם הלכתי הביתה, ואכלנו סעודתא דמהימנותא, בחזותא, ובשירתא תשבחתא, לאל אשר אויב מארצנו עיקר, ויהי ערב ויהי בוקר, השכמתי בשמחה ובששון, ונפל בפי פסוק בזה הלשון: רבי אומר: שמחו את ירושלים..." (הקדמה לספרו "נחלת אבות", על פרקי אבות, חלק ב').

"יום ירושלים... כלל לא משתייך למושגי הזמן" - הרב מנחם יהודה אושפיזאי - רבה של רמת גן:

יום כ"ח אייר תשכ"ז, שבו הוחזר לישראל עיר דוד, הר-הבית והכותל המערבי הוא היום הקובע תשועת ה' על ירושלים ועל הארץ הטובה והרחבה שהוחזרה לרשות עם ישראל במלחמת ששת הימים. גילוי השכינה ביום זה האיר והקרין אלומות אור וישע עולמים. יום ירושלים שיומו נתקדש בכניסת ליל כ"ח באייר בהכרה והודייה לה' על מופלאות תשועת ישראל אינו מתחבר ולא מתחלק לעתות יומם וליל הוא כלל לא משתייך למושגי זמן, זהו הנצח בעצמו בתמידותו הנמשכת ללא הפסק ותנוחה ללא סימון זמנים "והנצח זו ירושלים" אומר רבי עקיבא (ברכות נח.). ... (שערי חן, הוצאת המחבר, עמ' לד' פרק א, התשמ"ב)

"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - הרב ישראל בארי (רבה של נס ציונה, וחתן הר"מ חרל"פ)

'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' יהי שם ה' מבורך על שזכינו לתקופה רבת הוד, שטופת אור וחסדי שמים, נתקיים בנו הכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בהדיפת שונאיו וכיבוש הארץ, ירושלים עיר קדשנו נגאלה משביה, כותל המערבי שריד בית מקדשנו מוצף גם דמעות גיל.

'השגחה גלויה מן החלונות ולא מן החרכים' - הרב אריה לוי:

לאחר מלחמת ששת הימים, תאר את תחושותיו בעקבות ניסי המלחמה וההשגחה הגלויה במכתב שכתב²:

"זכינו לראות בעינינו בהרגשת הלב, מי זה עומד אחר כתלנו, ולראות מצבת קבורת רחל אמנו, אשר בזכותה ישובו בנים לגבולם. הייתי אח"כ בס"ד בחברון עיר האבות במערת המכפלה, התפללתי מנחה בתור ש"ציבור אצל מקום ... יצחק אבינו שתיקן תפילת מנחה, הרגשתי המילים שהוצאתי מפי האבות הקדושים... נקוה ונתפלל להשי"ת שיהי' לקיום, בורא עולם בקנין ישרים זה הבנין בתקונו, כמובן זקוקים אנו לרחמי שמים מרובים... אנחנו זכינו לראות הכותל המערבי כמו שהיה כל השנים, כעת שברו הרבה המקום, הרחיבו כל המקום שלפני הכותל המערבי, מד"י

² נדפס ע"י הנ"ל. גליון מספר 25, פרשת בחוקתי – כ"ח אייר, תשע"ה.

(מדינת ישראל) הרסו כל הבתים והסמטאות שמגיעים לכותל המערבי. בחג השבועות ה' אלפים ויותר איש, כן מבקרים בכל יום, אבל עדיין לילך ברגל, עדיין צריך לסובב, בחג השבועות לא הייתי, קשה בשבילי... אם לכתוב חדשות אין אפשרות אפילו מקצת מן המקצת, השגחה גלויה מן החלונות ולא מן החרכים, דיו אילו ימי, וכל [מי] כנישתא וכו' וכו'³

יותר מהכל נתרשמתי מאומץ רוחם של אחינו החיילים הפצועים, מי קלים ומי קשים, חסורי אברים, שמבליגים על כאבם ויסוריהם ומקבלים באהבה, אני בא לעודד אותם בבתי חולים ביחוד בהדסה.. והם מעודדים אותי. רוח ההתעוררות נגעה ללב כאו"א. הלואי שיתקיים לזמן ממושך, מי יעלה ומי יקום, יותר נקל לכבוש מלהחזיק, זה תלוי הרבה בשלום הפנימי, לא האמינו מלכי ארץ.. כי יבוא צר... ה' יברך את עמו בשלום'.

סיפר ר' מנחם פורוש אודות הביקור הראשון של רבי אריה, בקבר רחל המשוחרר:

ביום השישי של מלחמת ששת הימים, ניגשתי לביתו של ר' אריה ולקחתיו עמי לקבר רחל אשר בפאתי העיר בית לחם, שזה עתה שוחררה. משנפתחה הדלת ונכנסנו לאוהל הקבר, פרץ ר' אריה בבכי והחל למלמל כתינוק המתרפק על אימו: מאמא רחל, מאמא רחל, מה שלומך ומה מעשייך? כה התגעגענו אלייך, ואף כי שנים רבות לא יכולנו לעלות לקברך ולסור לבקרך, חשנו כי אף את מתגעגעת אלינו ולא שכחת אותנו. הוי מאמא רחל, בקשי רחמים עלינו, היי ברוכה אימנו היקרה"..." (מתוך: צדיק יסוד עולם, עמ' 361)

סיפר הרב משה צבי נריה: "זמן קצר אחרי מלחמת ששת הימים כשזכינו בעזרת ד' הבוחר בציון לשחרור ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו בכ"ח אייר התשכ"ז זכיתי בשעת בוקר מוקדמת לפגישה נרגשת על יד הכותל המערבי עם איש החסד המופלא הזה, הדורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, רבי אריה לוי ז"ל, אחד מיוחד מהמצפים לישועה. כשהצבעתי על הכותל ואמרתי אם הקב"ה הואיל להעניק לנו מתנה כזאת אעפ"י שאין אנו זכאים יכול הוא לתת יותר ויותר. הגיב רבי אריה בנועם לחשו ואמר: אין להתבטא כך, רק יחיד רשאי לומר על עצמו שאינו זכאי, אבל, כשמדובר על הכלל, עלינו לדעת שאין אנו יודעים להעריך כלל את זכויותיו של כלל-ישראל.

באותה פגישה עם רבי אריה כשהלבבות היו נרגשים מעוצם החוויה של שובנו לירושלים העתיקה ולכותל המערבי הוסיף רבי אריה ואמר לי שעלינו להתפלל ולבקש, שלא יהא לבנו גס בשריד מקדשנו ושאותה חוויה שהיתה בלבנו אז, כשהיינו מגיעים אל הכותל בימים ההם מתוך הרגשת חרדה. תמשיך להתקיים גם עתה כשאנו באים אליו בששון ובשמחה." (בשדה הראי"ה, מהדורת תשע"ה, עמ' 350-351, וראה עוד בספר 'איש צדיק היה', בעריכת ר' שמחה רז).

"...ועתה יגדל כח ד" - הרב צבי יהודה קוק - ראש ישיבת 'מרכז-הרב':

...ועתה יגדל כח ד', לפני שנה בכ"ח אייר, הושלם שיכלולו של קיומנו את מצותנו הכוללת של ירושתנו, את עיקרה של ארץ חיינו נחלת אבותינו - בהחזרת כל ירושלים, עיר קדשנו עוזנו ותפארתנו, ומקום מקדשנו בה, לרשותנו אנו. חזרנו ונשבענו והכרזנו אז, בפני כותל-חיינו זה, לעומת כל ישראל וכל אומות העולם, כי חזרנו אל מורשת אבותינו, וכמובן, ולא נזוז מכאן.

³ התיאור נלקח מ'אקדמות', פיוט בלשון ארמית. שאומרים האשכנזים בקריאת התורה בחג השבועות. המתאר את גדולת השם.

התהליך הנפלא של מעשה רבון העולמים והדורות, בהתגלות שובנו הביתה, בסדר שנתנו של תושיית-כוחנו, הוא להתקדמות התבססות והתחזקות ולא לנסיגות ורפיונות חלילה.

בזכרנו כי ד' אלהינו רבון העולמים והדורות נותן לנו כח לעשות חיל, נשגבנו ואמרנו כמצות התורה בתקף תודענו, כי כוחנו ועוצם ידנו עשה לנו את החיל הזה, לישראל אורייתא וקודשא-ברוך-הוא. דברו זה של אדון-עולם, החוזר ומלא בתורה בנביאים ובכתובים ובסדרי-תפילותינו ודברי ימי-חיינו, אינו בן-חלוף, ולא ניתן להשתנות ולהסתלף, חלילה, בהגיע הופעת קיומו.

בהגיע קץ גלותנו זה, כהודעת התורה והנביאים וחז"ל, הלך ונשבר עול הגויים מעל צוארנו במצבנו המעשי ובמהלכי-רוחנו. ובתקפה של שנת-הקודש הזאת, שנת היסוד והשורש לשנים ולדורות הבאים עלינו לטובה, הולך וחוזר ומתגדל כבודנו והדרנו, לעיני כל אפסי ארץ, גם מתוך כל המעקשים והסיבוכים, ולא נעשה עצמנו ולא נהיה עוד ללעג ולקלס בעיני הגויים, "לא נבוש ולא ניכלם לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך".

וגם אם אלף פעמים יאמרו, גדולי תורה, או חסרי תורה, שאין כאן בעניננו הכללי של עמנו וארצנו ענין של הלכה, אינה משתנית האמת ממציאותה כי כולנו כולנו, גם ביודעים וגם בלא-יודעים, גם ה"דתיים" וגם ה"לא דתיים", הלא מקיימים בזה את ההלכה הגדולה הכללישראלית, המלאה כל ישראל ואורייתא ממקורות ראשונים ואחרונים, של החזרת ארץ נחלת אבותינו לרשות בעלותנו הממשלתית.

וגם כל אי הנעימות אשר במשגב תקומתנו האלהית לעומת תיאוריית ההבל והרשע הנוצרית המתפוררת ביחס לנצח ישראל, או בהתרגלות הגויית הערבית בהתייבותם ובבנייתם על אדמתנו, או בהמשך שלטון הרשעה של הצר הצורר הרוסי בממשלת יורשיה אויבי ד' ועמו, או בזו הסתבכות נדחינו פזורינו בטומאת ארצות העמים, - הלא כל זה אין ואפס הוא אל דברו הקיים והנאמן של רבון העולמים והדורות, המופיע בהבעות תורתו ונביאיו ודברי חיי עמו, ומקיימנו ומרוממנו ומקדשנו, בבהירות ממשות, לעיני כל אפסי ארץ.

וכלפי כל מיני "עצות" ותחבולות והסכמים, של גויים או של יהודים, של חולשות מדינאים או מלומדים, בהפרעות והרפיות של רוממות פקודתנו האלהית, שהם כולם בטלים ומבוטלים לגבי ערך האמת והצדק והיושר של תקומת עם ד' וארצו ותחיית שלומו ושפע רוחו לכל העולם כולו, - ולעומת כל זה הלא יעמוד כחומת חוסן בצורה הכח האדיר של כל עם ישראל כולו, וכל דור נעורינו הקדוש, דור הגאולה והגבורה והקוממיות, בכל תשלובת האבות והבנים, וכל דעת הקהל העולמית תתרומם להביננו ולהכירנו ולהתחשב אתנו, במלוא ערכנו וגבורתנו הרוחנית והחמרית. ועם כל התחשבותנו בצמצומי סידורינו ביום הגדול והנשגב כ"ח אייר, משום שלום מלכותנו וליכודה (עם המכאיב והמבדח שבהיתר תפילותינו אצל הכותל כמו בימי שלטון האנגלים), הלא נדע ונזכור כולנו כי "לא נסוג ממך, תחיינו ובשמך נקרא. ד' א' צבאות השיבנו האר פניך ונושעה" (תהלים פ'). צבי יהודה הכהן קוק (דברים לקראת יום ירושלים הראשון (התשכ"ח) נדפסו ב'לנתיבות ישראל').

"וברוך ה' שזכינו לזה" - הרב דוד כהן - 'הרב הנזיר' - מתלמידי הראי"ה קוק ועורך כתביו:

כתב נזיר אלקים, הרב ר' דוד הכהן על פנקסו: "כשפרצה המלחמה עם מצרים אמרתי מה נרויח מזה גם אם ננצח וכששמענו שמלך ירדן התחבר עם מצרים אמרנו: זה מובן עניין כל המלחמה הזאת! שננצח אי"ה ונשוב לירושלים ולכותל אי"ה. **וברוך ד' שזכינו לזה!** ('נזיר אחיו' ח"ב, עמ' שו').

"גאולת ישראל, תחית מדינת ישראל, מלווה בתחית רוח ישראל, תחית הקודש. ראינו זאת בעינינו ביום גאולת ירושלים. כל אחד מישראל, בהגיעו להר הבית, להר בית קדשנו, לכותל המערבי, הנגאל, כסה ראשו, נצמדו פניו אל הכותל, נשקו ודבק בו בדמעות גיל על פניו. **שמע ישראל, גאולת ישראל, התנוצצות אורו של משיח, תחית רוח ישראל** ("התנוצצות אורו של משיח").

"דבר ה' מירושלים" - הרב משה צבי נריה - ראש ישיבות בנ"ע בישראל:

"כ"ח באייר הוא בשבילנו לא רק גולת הכותרת של כל מה שהתרחש באה"ק מאז עליית הרמב"ן ז"ל ועד הנה, אלא גם מתנתו החגיגית, הישירה, של הקב"ה לעמו ישראל. זהו - "דבר ה' מירושלים"! הקב"ה הוא שהעלה את ירושלים על ראש מאבקנו, על ראש מלחמותינו, על ראש נצחונותינו.

בעיצומו של יום, בקרנו של יום (עי' רמב"ן ויקרא כג', כח'), יעמוד יחוד-הלב עם כל שהרגיש, כל אדם מישראל בהגיע הבשורה המרנינה על שחרור ירושלים - "ולירושלים מבשר אתן", הבשורה המרוממת על שובנו לבית חיינו, אל שריד "מרום מראשון מקום מקדשנו". תאיר ירושלים את דרך חיינו עד נכון יום-הגאולה השלמה, לאורה נלך עד יתקיים בנו במלואו חזון נביא-הנחמה "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח". - "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה!"

(מתוך אגרת לישיבות בנ"ע, אייר, תשכ"ח, נדפס בחוברת "כי ששת ימים עשה ה', הוצאת מרכז ישיבות בני עקיבא, כפר הרא"ה, תשל"א, עמ' י')

"זולגות עינינו דמעות גיל" - הרב יצחק אריאל, מחבר ספר 'עיניים למשפט':

במסיבת-הודיה שנערכה בישיבת 'מרכז-הרב', אור לכ"ח אייר תשכ"ח - במלאת שנה לשחרור ירושלים שבין החומות, נשא רבי יצחק אריאל את דברו ואמר:

"נכבדות מדובר בך עיר האלקים סלה", ולא בירושלים בלבד, אלא שירושלים היא משוש כל הארץ, הרב זצ"ל מביא ב"אדר היקר" (פרק ה' עמ' סו') בשם האדר"ת זצ"ל: "אין דבר אשר יבואני לידי בכי תיכף, כמו שמביאני זיכרון ירושלם עיר קדשנו ובית תפארתנו, גלות השכינה, גלות התורה וגלות ישראל, אשר ברגע התבונני במו זולגות עיני דמעות". והנה היום **כשזכינו בגופה של ירושלים, זולגות עינינו דמעות-גיל** תחת דמעות-הצער של האדר"ת, וזכותנו היא כעת לדבר בעיר-האלקים נכבדות.

יש בידינו לבנות את בית תפארתנו, ואין בידינו לבנותו. מצב-בינים זה של יש בידינו ואין בידינו, מרבה את געגועינו לבנייתו, וככל שירבו הגעגועים יעלה הדבר בידינו. וכל זאת הגעתנו בזכות

אותם שמסרו את נפשם, את נפשם ממש, על שחרור העיר והארץ, ועוד אנו מצפים לנסים גדולים מזה, עד שיודו הכל שד' הוא האלקים".

בעיצומה של מלחמת ששת הימים מצאו אחד הקנאים (התוקף מדי פעם את המדינה ואת הציונים) כשהוא מאזין לחדשות ברדיו, כשהוא הביע את תמיהתו על כך. השיב לו ר' יצחק: "הלא יש לי בנים בצבא ואחים בצבא, ואני חרד לדעת מה שלומם!" ההוא משך בכתפיו, שכן ידע כי אחים אין לו ובניו כבר מזמן אינם בצבא. כן - המשיך רבי יצחק - 'לך אין בנים ואין אחים בצבא, ולי יש אלפי בנים ואלפי אחים...' (בשדה הראי"ה, מהדורת תשע"ה, 317-318)

"תראה את ירושלים בבנינה... כמה זכינו..." - "הרב ישראל זאב גוסטמן, 'קונטרסי שיעורים':

השתתפות במצעד והשמחה בבניין ירושלים:

"לפני כשלושים שנה, היו אוהבי ירושלים נוהגים לערוך מצעד בתחילת חודש ניסן. הרב הדרי נקלע לשם עם בנותיו, וראה את הרב גוסטמן והרבנית, עומדים בסביבת הר ציון יחד וצופים במצעד. כשנסתיים המצעד והציבור התפזר, ניגש הרב הדרי לרב ולרבנית והציע לקחתם ברכבו לביתם. בדרך שאל את הרב, מדוע הלך לראות את המצעד (שלא הצטיין בצניעות יתירה). תשובתו היתה (בידיש): "מי שאיבד ילדים בשואה, הולך לראות ילדים יהודים ברחובות ירושלים".

פעם נצרך הרב גוסטמן להגיע לאיזה מקום בעיר, ואחד התלמידים התנדב להסיע אותו. כשהגיעו לרחוב בן יהודה התבייש הבחור מאוד, מפני שהרחוב היה מלא בנשים בלבוש לא צנוע, והבחור התלבט בלבו אם להעיר על כך. תוך כדי שהוא מתלבט, הסתכל הרב גוסטמן על הבניינים לאורך הרחוב ואמר: "תראה את ירושלים בבנינה. כמה זכינו..."

הרב שלמה זלמן אוירבך - שר"ת 'מנחת שלמה', 'מעדני ארץ' ור"י 'קול-תורה' ירושלים:

מלחמת ששת הימים - "נשמת כל חי":

במשך תקופת ההמתנה שקדמה למלחמת ששת הימים אמרו בישיבת 'קול-תורה' לאחר כל אחת משלושת תפילות היום את מזמור פ"ג בתהילים, "שיר מזמור לאסף" (מפי הרב יואל עמיטל, בוגר הישיבה).

סיפר תלמידו של הגרש"ז, הרב אליהו אבא שאול: כאשר הודיעו למורי ורבי, הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצוק"ל, אודות שחרור הכותל המערבי, נהרו פניו באור מיוחד, "לאחר מכן החל הגרש"ז לרקוד עימנו בהתרגשות, אך אסר לצאת בריקודים ברחוב שכן אמר בהר הרצל ממול, קוברים את המתים של המלחמה. איך נרקוד?".

סיפר הרב דוד פריימן, בוגר ישיבת 'קול תורה': ביום רביעי בשבוע של המלחמה, היו תלמידי הישיבה באמצע ארוחת הצהריים, כשהודיע הרדיו שירושלים חוברה לה יחדיו. על פי פסק של הרב אוירבך, עלתה כל הישיבה לבית המדרש שבקומה העליונה, אני זוכר את בית המדרש מלא

אדם, וכולם אמרו יחד בעמידה: "נשמת כל חי...". ('התורה המשמחת', בית אל תשנ"ח, עמ' 317) הגרש"ז, נסע עם תלמידי ישיבת 'קול תורה' לתפילה במערת המכפלה המשוחזרת.

כתב חוקר הרה"ר לישראל, הרב שמואל כ"ץ: שמעתי מעד נאמן: שבהיותו בכותל המערבי בליל כ"ח באייר בשנת תשכ"ח או תשכ"ט, הוא ראה את תלמידי ישיבת "קול תורה", עם ראש הישיבה הרב ש"ז אויערבאך, אומרים פרקי הלל. ('הרה"ר ויום ירושלים', עמ' 976 הע' 19, בתוך הרה"ר לישראל שבעים שנה, ח"ב, היכל שלמה, תשס"ב).

הרב דוד שפירא, רב שכונת 'בית הכרם' בירושלים, סיפר כי בבית מדרשו נוהגים לחגוג את 'יום ירושלים', כולל אמירת ההלל בתפילה. וזאת, על פי הוראתו הברורה של הרב אוירבך. (ראיון למרדכי לביא, רדיו קול חי).

ספר הרב עוזי קלכהיים: פגשתי את הרב שלמה זלמן אוירבך בכותל המערבי ביום ירושלים, וכאשר הוא ראה אותי, הוא אמר לי: "זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו!" (מובא אצל הרב נחום סטפנסקי, "ועלהו לא יבול" ח"ג, עמ' פה', בשם הרב יורם אליהו, ר"מ במכון-מאיר ירושלים).

יחד עם זאת, ברבות השנים, לרב אוירבך היה יחס מורכב ליום זה. וכך אמר לאחר מלחמת ששת הימים לרבי מיכאל ויסבורד, איש שכונת 'שערי חסד' ומתלמידיו: "משיח היה פה, רק לא השכלנו לקבל אותו"⁴.

הרב סבר שחובת הקריעה על ירושלים קיימת גם כיום וזאת משום ש'חושבני דכל זמן שרואים עדיין בעיר הקודש והמקדש כנסיות של נכרים וגם קברי עכו"ם וכו', ואין אנו יכולים למעקר פולחנא נוכראה, עדיין היא בחרבנה, ועתה עינינו נשואות לשמים לראותה מהרה בפולחנא דשמיא בבנין בית הבחירה ונגילה בד' ונשמחה בישועתו לנצח (שו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן עג').

בכי בלי הפוגות - הרב יוסף שלום אלישיב – חבר בית הדין הגדול:

עם שחרור הכותל המערבי לאחר 'מלחמת ששת הימים' בחודש אייר תשכ"ז, הוחלט בישיבת 'תפארת בחורים' שבראשה עמד הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל. שביום חג השבועות ילכו כולם לתפילת מוסף בסמוך לכותל, הדרך הייתה אז בחזקת סכנה מן שיירי המוקשים הפזורים, וההליכה הייתה בעקיפין דרך שכונת 'ימין משה' וארכה כשעתיים תמימות.

ויהי כאשר הגיעו לכותל המערבי ונעמדו לתפילת לחש של מוסף בסמוך לאבני הכותל, לא הצליח הרב אלישיב לעצור בעד רגשות רוחו ההומה, ומן עינו הטהורות זלגו פרצי דמעות ללא הרף. לפי עדות בניו, הדבר עשה עליהם רושם כביר, כאשר מעולם לא ראו את אביהם, שליבו כלב ארי בכל מצבי החיים, בהתפרצות רגשות עזה וגלויה מעין זו, כאשר הוא מוחה דמעותיו מעין הפוגות...

מנהג זה המשיך עוד עשרות בשנים, עד שנותיו האחרונות של הרב אלישיב, כשמידי שנה בחג מתן תורה, אחר תפילת שחרית, הלל וקריאת התורה בבית הכנסת, היו צועדים כולם לכותל

⁴ בתשובה לשאלת הנ"ל, ביחס לאמירת הלל ביום העצמאות, השיב הרב: יש אנשים שאומרים הלל, ויש אנשים שאין אומרים, וכל אחד יש לו על מי לסמוך (מובא בספר "אתחלתא היא", ח"ב, עמ' תלח', ושם גם מביא ש'אחד ממקורבי רבינו ראהו אומר פרקי "הלל" ביום ירושלים במשך שנים רבות').

המערבי, להתפלל את תפילת מוסף, ולהתחנן על החזרת סדר העבודה לירושלים כנגד מקום הקודש והמקדש (משוש דור ודור עמ' 88-89).

"...סיפר דודי הגאון רבי משה אלישיב שליט"א, ואמר לי שבאמת אינו זוכר שהוריד דמעות אף במצבים קשים של אבלות, כגון בפטירתו הפתאומית של אביו זצ"ל, ובפטירת בנו התינוק, וכפטירת בתו הילדה, ובפטירתם של בנותיו הצדקניות הרבנית זילברשטיין, הרבנית ברלין, והרבנית אויערבאך ע"ה, חוץ מפעם אחת כשהלכו לכותל המערבי בשנת תשכ"ז בפעם הראשונה לאחר מלחמת ששת הימים, כשהגיעו לכותל פרץ בבכי. (ריש"א דגלותא)

"..הרב יוסף שלום אלישיב הורה לאברך ששאלו שעל כל אחד בירושלים לעשות סעודת הודיה ביום בו ניצל לכן עליו לנהוג כך ובסעודה לומר חצי 'הלל' ללא ברכה ולהתחזק בלימוד תורה. דעתו לא היתה נוחה מקביעת יום אחד להודיה כללית (הרב שמואל כ"ץ, הרה"ר לישראל, ח"ב, עמ' 976, הערה 19).

'פעמי משיח צדקנו נשמעות בארצנו הקדושה' - הרב יוסף שלמה כהנמן (הרב מפוניבז'):

ראש ישיבת פוניבז', הרב יוסף שלמה כהנמן, ששהה באותה העת בשווייץ, כתב במברק לבני ישיבתו: "הנני עמכם יחד בברכה והודאה לחסדי שמים הגדולים ונפלאותיו שהפליא לעשות לנו לעמנו פעמי משיח צדקנו נשמעות בארצנו הקדושה. (א' סורסקי, הרב מפוניבז', בני-ברק תשנ"ט, עמ' קעב' וב' מרביצי תורה ומוסר, ד', עמ' ר"א).

'אין בעל הנס מכיר בנסו'. הנסים והנפלאות, התשועות והמלחמות שהתרחשו בארץ הקודש ובעיר הקודש והמקדש, גם אלה שראו זאת בעיניהם, גם אלה שחזו זאת מבשרם ממש, אינם מצליחים להביע את מעמקי רגשותיהם. ומי כמוני אשר נדד בימים אלה על פני קיבוצי היהודים בגלויות, מסוגל יותר לחוש את תעצומות הנסים, לחשוב יותר על פשר המאורעות המופלאים מאד. הלשון שלנו דלה ומוגבלת מלבטא, ואף כח הדמיון מצומצם מדי מכדי לתפוס ולהקיף את משמעות הדברים. ("קובץ חידושים", עמ' כ"ט).

"מהרב מנחם בן יעקב שמעתי, שבישיבת פוניבז', למחרת יום כח' באייר התשכ"ז, בתפילת מנחה, נאמרו פרקי הודיה ביניהם "הלל הגדול" (תהילים קלו). (מובא אצל, הרב שמואל כ"ץ, 'הרה"ר ויום-ירושלים', הרה"ר לישראל ח"ב, עמ' 967)

"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - הרב יחזקאל סרנא – ראש ישיבת חברון:

במכתב שכתב לתלמידו, הרב צבי זאב שורין לאחר מלחמת ששת הימים כתב רב סרנא: "עברנו לאחרונה תקופות קשות ורבות תוכן. אבל ברוך השם על חסדו הגדול, שזכינו לישועות ולנחמות ונתקיים אצלנו הפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". (קשת גיבורים ח"ב, עמ' 177, הרב אהרון שורין, מוסד הרב קוק, תשס"ב). ביטוי לשמחתו הגדולה על איחוד ירושלים ניתן לראות בהסכמה שכתב לספר "שפריר צדק" מאת הרב רפאל וולפוביץ מספר שבועות לאחר מלחמת ששת הימים שאותה פתח הרב במילים: בע"ה ו' עש"ק בלק "מה טובו אהליך יעקב" שנת התשכ"ז ירושלים השלמה והקדושה, העיר שחברה לה יחדיו".

הרב סרנא השתתף בעצרת הודיה שנערכה לאחר מלחמת ששת הימים בככר מנורה בירושלים (יז' בסיון תשכ"ז, ראה תמונה באלבום 'רבנו' עמ' 211). הרב סרנא נהג לערוך סעודת הודיה ביום שהסתיימה בו המלחמה. בוגר ישיבת חברון, הרב ישראל גליס אף העיד שבישיבה אמרו הלל בברכה בשנה הראשונה (ראה להלן).

בספר הזיכרון לרב סרנא "אחר האסף" (ירושלים תשל"א) כתב הרב דב כץ, מאמר הערכה על דמותו של הרב סרנא ושם כתב (עמ' קנז'): "ר' יחזקאל, היה מזכיר תמיד בשיחותיו שימי ביאת המשיח הולכים וקרבים לעינינו. הוא ראה בכל השתלשלויות התקופה, למן התפתחות ההתישבות בארץ, קיבוץ הגלויות ובנין הארץ - הכנות להתקרבות הגאולה, אבל זעק תמיד מקרב לב שהשלטון נפל בידי אנשים המתכחשים לדת ישראל ומחוקקים חוקים לא לפי יסודות התורה. לאחר מלחמת ששת הימים, היה נרגש מאד מהנסים שאירעו, שלפי דעתו התגלו בהם האותות הראשונים של הגאולה והיה מוכיח על אשר לא מתחזקים באמונה ושבים בתשובה. ועיקר תביעותיו היו מכוונות לנו לעצמנו, לשומרי דת ולאנשי התורה כי בין הרחוקים ניכרים סימנים רבים של התקרבות ורבים מהם באו לידי אמונה בה' ודוקא המאמינים נשארו בקפאונם ולא ניכר בהם מפנה חדש.

"כולנו חייבים בשבח והודיה להקב"ה" - הרב חיים שמואלביץ, ראש ישיבת מיר:

"אינני נביא אני איש פשוט, אבל ברור לי שאם היה היום נביא הוא היה מכריז: 'נכון כסאך מאז'! הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה-ה', ה' איש מלחמה ה' שמו". הגר"א כתב באגרת לאמו: אם אזכה ואעמוד ליד שערי השמים אתפלל בעדכם. הוא לא זכה, אנחנו זכינו ובעז"ה נעמוד ליד שערי השמים-הכותל המערבי להתפלל עבור כלל ישראל. ניתן שבח והודאה, 'נכון כסאך מאז'. בשם כולם, בשם כל הישיבה. כולנו חייבים בשבח והודיה להקב"ה, וב"ה עשינו זאת עתה..." (שיחה בישיבת מיר, שבוע לאחר תום מלחמת ששת-הימים, הובאה בחלקה לעיל, בשער המוסר, כך א' של ספר זה).

אמירת הלל בישיבות פוניבז', מיר וחברון בראשית קביעתו של 'יום ירושלים':

סיפר הרב גבריאל בוטבול, תלמיד ישיבת פוניבז' בשנת התשכ"ז: לאחר הנצחון במלחמת ששת הימים אמרו בישיבה, במשך שנתיים 'הלל' ביום שחרור ירושלים. בעקבות מלחמת ששת הימים, היתה התעוררות של רוח ציונית דתית בישיבת פוניבז' שבעקבותיה ביקשו תלמידים לעבור ל'מרכז הרב' והיו שרצו להתגייס לצבא. (משמיע ישועה, שמחה רז והילה וולברשטין, מרכז שפירא, תש"ע, עמ' 356)

אודות אמירת הלל בישיבת חברון, סיפר הרב ישראל גליס, אז תלמיד בישיבה. לדבריו, בשנה הראשונה אמרו בישיבה, הלל עם ברכה ובשנה שלאחריה הלל ללא ברכה. בשנה האחרונה לחיי ראש הישיבה הרב סרנא (נפטר בתשכ"ט), אמרו הלל ללא ברכה ונערכה סעודה חגיגית. בשנים שלאחר מכן הסתפקו באי-אמירת תחנון. (מובא אצל שי גפן, מקור ראשון, חג קצר מועד, כ"ח באייר תשס"ב).

אודות אמירת ההלל בישיבת מיר סיפר הרב שמואל בקר (שיחה אישית עם יאיר הלוי, מובא אצל הנ"ל, 'תגובת הזרם החרדי המרכזי למלחמת ששת הימים, עמ' 97 הערה 404). הרב שמואל כ"ץ

מביא כי מידי שנה נערכה בישיבת מיר סעודה חגיגית בכ"ח אייר, וגם רה"ח שמואלביץ', קיים סעודה כזו בביתו (הרה"ר ויום ירושלים, בתוך: הרה"ר לישראל, ח"ב, עמ' 976).

'הבו גודל לאלקינו שברחמים גדולים הראנו נסים ונפלאות' - מועצת גדולי התורה:

"הבו גודל לאלקינו שברחמים גדולים הראנו נסים ונפלאות, הצילנו מכף כל אויב". "הדור שעליו עבר כוס התרעלה... זכה לראות באתערותא דלעילא, כמאמר הנביא: 'בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך אמר גואלך ה' (ישעיהו נד ח)". "יצאנו מאפלה לאורה אך עדיין לא באנו אל המנוחה והנחלה. הגאולה עדיין לא באה". "כגודל הנסים והנפלאות שהראנו ה' יתברך שמו כן גדולה חובתנו לעורר אתערותא דלתתא, שובו אלי ואשובה אליכם". "הבה נקרא אל העם היושב בציון לחשבון הנפש ולפשפוש המעשים". "במיוחד נקרא כל איש אשר שאר רוח בו לצאת מד' אמותיו, להשפיע מרוחו הקרובה והרחוקה". "זכות זו תעמוד לנו להיות נגאלים גאולה שלימה על ידי משיח צדקנו בקרוב אמן. בברכת גמר חתימה טובה ושנת גאולה וישועה לכלל ולפרט". (מתוך 'קול קורא' של מועצת גדולי התורה לרגל ימי התשובה, 'המודיע', ערב יום הכיפורים, תשרי תשכ"ח)

עם נושע בד" - הרב יחזקאל אברמסקי, ראש מועצת גדולי התורה, 'החזון יחזקאל':

"ביום שמחת תורה שנת תשכ"ח, אחרי שנתכבד לעלות ל"חתן תורה", דרש כמין חומר את הפסוקים הבאים מן הקריאה שקראו לפניו, בהקשר עם המאורעות הכבירים שהתרחשו בשנה שחלפה ("מלחמת ששת הימים" ושחרור הכותל המערבי). פתח ואמר: "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד", פירוש, ד' לבדו הוא שהושיע אותך. ואם תשאל: "ואשר חרב?" דהיינו: הלא כולם ראו בעליל והשתמשנו בחרב? אין זה רק "גאוותך", כלומר, זוהי תופעה למראית עין בעלמא, כדי - שיהיה לך במה להתגאות! עוד דרש אז מענינא דיומא בכתוב הקודם: "ויגרש מפניך אויב" שנתקיים בנו זה מקרוב. באיזה אויב הכתוב מדבר? "ויאמר השמד" - באויב שזמם להשמידנו לגמרי. מעתה מבקשים אנו שיתקיים כבר בשנה זו: "וישכון ישראל בטח בדד" (מובא בספר: 'מלך ביפו', ח"א, בעריכת ר' אהרון סורסקי, עמ' 618)

'ניצחון צבא ישראל – זה טבע ממש ולא נס' הרב אליעזר סילבר, אגודת הרבנים ארה"ב:

סיפר הרב ר' מרדכי גיפטר, ראש ישיבת טלז בקליוולנד, בהספדו על הרב סילבר. לאחר מלחמת ששת הימים בא לבקר את הרב סילבר. מעניין לעניין שאל את הרב סילבר, מה דעתו על הנסים הגלויים בנצחון הצבא הישראלי על צבאות הערבים? נתן בו הרב סילבר את עיניו, ואמר: "ניסים? אני לא רואה בזה שום נס. הגדרת נס שייכת רק בדבר הנעשה נגד דרך הטבע, אבל שצבא ישראל יינצח במלחמתו על אדמת ישראל נגד שונאי מדינת ישראל - את זה מחייב הטבע. זהו טבע, טבע ממש ולא נס".⁵ (הרב חיים קרלינסקי ז"ל, "שנה בשנה", ירושלים, תשכ"ט, עמ' 371)

⁵ "אולם הכוונה כי גם בהיות ישראל שרויים על אדמתם, כאשר תבוא ההנהגה בהסתר ובהצנע כשלחו הברכה במעשה ידיהם, ויפעלו גבורות במלחמותיהם בפועל כפם ממש, כאשר היה הענין במלחמותיו של דוד המלך ע"ה, כי אז יהיה יותר נעלה על מלחמתו של חזקיה, שהיה ע"י מלאך ד' לבדו ולא חלו בה ידיים". (הגאון רבי דוד טעביל ממינסק, 'נחלת דוד', חלק שני, ח.)

"עומדים ומשתאים מהישועה הגדולה שנושענו ויצאתנו מאפלה לאורה..." - הרב יששכר מאיר:

אחר מלחמת ששת הימים, כתב ראש ישיבת הנגב, הרב יששכר מאיר, את המכתב הנ"ל בעיתונות: "עדיין אנו עומדים ומשתאים מהישועה הגדולה שנושענו ויצאתנו מאפלה לאורה. לכן הבה נתקרב לדעת ה' ולקיים מצוותיו המרוממות ומקדשות אותנו. הנני, מזמין, איפוא, בזה כל אחד לבוא לביקור בישיבתנו הקדושה בעיירת נתיבות שבנגב הצפוני וכן הנני מוכן לשלוח את בני התורה שלנו לארגון בכל מקום שנידרש שיעורים בתורתנו. נתיבות, הרב יששכר מאיר, ראש ישיבת הנגב. ("דבר", יום ג', ט' באב התשכ"ז).

"וגבר ישראל" - הרב יעקב בצלאל ז'ולטי - חבר ביה"ד הגדול:

"...ואף אנחנו כן, כשמספרים אנו בנס מלחמת ששת הימים מחויבים אנו לספר לא רק בעצם המלחמה, אלא במה שהביא לניצחון, ליתן הודאה ושבח למקום על קיומם של ישיבות ובני תורה ששעבדו את לבם לאביהם שבשמים וע"י כן קם ונהיה "וגבר ישראל".

כנגד שריפו עצמן מדברי תורה עלינו לקיים "אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה", כדי שיתקיים בנו מקרא שכתוב לאחר מכן "וישבתם לבטח בארצכם". "אם בחוקותי תלכו וישבתם לבטח בארצכם" (מדרשתו ביום ירושלים התשכ"ח, בישיבת 'מרכז-הרב').

"ברוך אלקינו שהפליא חסדו עלינו בימים אלה" - הרב שריה דבליצקי – בני ברק:

הקדמה ל'קונטרס אחר כתלנו', בני ברק, סיון תשכ"ז:

ברוך אלקינו שהפליא חסדו עלינו בימים אלה וגמלנו כל טוב והצילנו מיד כל אויבנו ושונאינו שקמו עלינו לכלותינו, ע"י נסים ונפלאות גדולים ונוראים. השם נפשו בחיים לא נתן למוט רגלנו, הפודנו מיד מלכים, מלכנו הגואלנו מכף כל העריצים, האל הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו, המדריכנו על במות אויבנו וירם קרננו על כל שונאינו. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, על כי מחרב הצלתנו. עד הנה עזרונו רחמין ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדיך על ידי משיח צדק. מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי. והואיל ואיתרחיש ניסא ניזיל ונתקין מילתא (שבת ל"ג ע"ב). והיות וזכינו ואנחנו יכולים שוב לראות פני האדון ה' אלקי ישראל אצל שריד מחמדנו ותפארתנו הכותל המערבי, אמרתי לסדר את כל הדינים הנוהגים בזה, ובפרט דיני הקריעה שצריך עפ"י הדין לקרוע כל הרואה מקדש בחורבנו. ולא כו"ע דינא גמירי, ובפרט שהן רבים עתה אנשי חוץ לארץ שלא נהגו בדינים אלו מעולם. לכן נסדרו פה רוב הדינים השייכים לכותל המערבי וקדושת המקדש והקריעה וכו', בכדי לזכות את הרבים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל לדעת מה יעשה ישראל, עד נכון היום בו פתאום יבוא אל ביתו האדון, ויבנה המקדש ועיר ציון תימלא ועין בעין נראה בשוב ה' ציון היכל על מכונו, כהנים בעבודתם, לויים בדוכנם וישראל במעמדם. אשרי עין תראה כל אלה במהרה בימינו, אס"ו. בני-ברק, אסרו-חג דשבועות, תשכ"ז, שריה דבליצקי.

'בחסדי השי"ת אין מושלים האומות על ערי יהודה ועל ירושלים', "ברוך השם נתקיים שעשה הניצחון על הערביים המרובים" - הרב משה פיינשטיין

האם יש לקרוע היום על ראיית ירושלים ואלו הנוסעים לארץ ישראל? מסתבר שאף שעדיין לא נגאלנו בעוה"ר אין לקרוע בראיית ירושלים מאחר שהיא בחסדי השי"ת בנויה לתפארת ואינה עכ"פ ברשות אומות עכו"ם, וצריך לברך רק בראותו מקום המקדש אף כשרואים אותו מרחוק וכ"ש כשבאים לכותל, וכשרואין ערי יהודה שהם ברשות האומות וכן אם איכא חלק מירושלים ברשות האומות אף אם נבנו יפה צריך לקרוע. (שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ע אות יא')

'ועיין בב"י שם דדייק מזה דאם אינן חרבות, שהם מיושבות, אפילו בזה"ז שהם תחת ממשלת עכו"ם היה נראה דא"צ לקרוע. אך מסיק דעיקר דכל שהם בידי עכו"ם אף על פי שיש בהם יישוב, בחורבנן מיקרי. וכן כתבו הט"ז והמג"א סק"א, ופ"י המג"א עניין זה ביותר, שכתב אף על פי שיושבין בהם ישראל כיון שהאומות מושלים עליהם מיקרי חורבן. וכלשון המג"א כתב גם במ"ב סק"ב. שא"כ עתה שבחסדי השי"ת אין מושלים האומות על ערי יהודה ועל ירושלים, והם גם מיושבים, הוא טעם גדול שלא לקרוע. אף שעדיין לא באה הגאולה ע"י מלך המשיח, ואנו מתפחדים מהאומות אין לקרוע. דהא הקרא שלמדים משם שצריך לקרוע על ערי יהודה (בירמיה מ"א, ה', ויבואו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים וגו') הרי באו אחר שנחרבו ממש, שאין ללמוד מזה אפילו ליום אחד קודם החורבן, אף שהיה ידוע ע"י ירמיהו הנביא ועוד, כי יהיה החורבן. וכ"ש עתה שמקוויים אנחנו שמלך המשיח יבוא בקרוב כשיהיו כל ערי ישראל על מכונם, שאין צורך לקרוע. אבל כשרואה מקום המקדש שעדיין הוא בחורבנו, ולא שייך שיבנה אלא ע"י מלך המשיח צריך לקרוע בפשיטות. וכשיבוא מלך המשיח במהרה בימינו, אף אם נימא שיהיה קצת זמן עד שיבנה, יורנו מלך המשיח וסנהדרין איך לעשות. (שו"ת 'אגרות משה', אורח חיים, חלק ה' סימן לז)

ובהסברת העניין מדוע דווקא קטני אמנה זקוקים לעשיית ניסים במלחמה כפי שנעשו במלחמת ששת הימים כתב אודות ארבעת מלכי יהודה (ספר דרשותיו "דרש משה" – עה"ת דברים)

שדורו של דוד המלך שהיה דור צדיק והאמין בה', לכן יכל דוד לבקש מה' לנצח במלחמה בדרך הטבע משום ש"גם אם ילחם עמהם בנשק וכל עניני המלחמה וישיגם וינצחם, ידעו כל ישראל כי השי"ת עשה הישועה, אבל אסא בדורו שלא היו כל כך בעלי בטחון היה ירא שאם יעשה מלחמה דהיינו שירדוף וישיגם וינצחם יאמרו ח"ו שכחם עשה זה, לכן בקש מהשי"ת שהוא רק ירדוף ויעשה נס שיפלו חללים אף קודם שהשיגם, ויהושפט שהיה חושש מדורו שנתקטן באמונה אמר שגם לרדוף הוא ירא שמא יאמרו שהם נצחו מעצמם, ולכן התפלל שהקב"ה יכה והוא רק יאמר שירה, וחזקיה ירא גם לומר שירה שמא ח"ו יאמרו שזה עזר מעין סגולה, ולכן אמר שאין בו כח אף לומר שירה..."

ומסיים שם לגבי דורנו – וניסי מלחמת ששת הימים: "וכל שכן בדורנו שקטני אמנה נתרבו שהיינו צריכים רק לנסים אולי יבינו שהשי"ת עשה זה. וכן, ברוך השם נתקיים שעשה הניצחון על הערביים המרובים ללא ערך וגם נעזרו ממלוכה גדולה בהרבה ענייני נשק כבזמן הזה, יותר הרבה ממדינתנו בא"י, ורק בד' ימים נצחו את כל עמי הערבים ומצרים מיום ב' עד יום ה', ומקוים אנו שישלח מלך המשיח בקרוב ויכירו כל ישראל כי ה' איש מלחמה..."

"נשמת כל חי" - הרב עזרא עטייה - ראש ישיבת 'פורת יוסף':

לאחר מלחמת ששת הימים, כאשר הגיעה השמועה של שחרור ירושלים, לא ידע הרב עזרא עטייה את נפשו מרוב שמחה. בני משפחתו לא יכלו לשכוח את תפילתו הראשונה בכותל המערבי. לאחר פרקי ההודיה קרא הרב עטייה בדבקות ובשמחה עצומה "נשמת כל חי", בהודאה על הניסים הגדולים. (ע"פ ספר, 'האיש על העדה', מאת ר' יהודה עטייה, אייר תשע"א, עמ' 443)

חובה להודות על הנס – הרב בן ציון אבא שאול – ראש ישיבת 'פורת-יוסף':

סיפר הרב עובדיה יוסף: "זכורני כי בשנת תשכ"ז בעת שקמה מלחמה של מלכי ונשיאי ערב נגד מדינת ישראל הירדנים פתחו באש מרגמות ותותחים והפגזו את ירושלים (עד שגבר ישראל על אויביו וירושלים העתיקה שוחררה מחיילי ירדן וישראל עושה חיל וזכינו להשתלט עליה ואני והגר"צ (הגאון רבי בן ציון) בהיותנו אז שכנים, נאלצנו לרדת למקלט ובכל משך הזמן שהיינו במקלט עד יעבור זעם עסקנו בתורה בהתלהבות רבה ולא שמנו לב להפגזות הנוראות סביבנו וכשיצאו מהמקלט אמר רבי בן ציון הואיל ונעשה לנו נס בעזה"י בלי נדר ביום כ"ח אייר שבו היתה תשועת ישראל לא נאמר וידוי כיום שמחה והודאה להי"ת וכשהגיע להתפלל בישיבה באותו יום, הנה הגאון המנוח ר' יהודה צדקה זצ"ל מטעם הכמוס עמו הביע דעתו לומר וידוי ביום כ"ח אייר, רבי בן ציון למרות הכל החריש ולא ניסה להתנגד לר' יהודה צדקה כי היה ר' בן ציון מתבטל לפניו בעונה יתירה וכבוד הגאון המנוח היה גדול בעיניו לכן זכו להרמת קרן התורה." (חזון עובדיה' תעניות, הספד לרב יהודה צדקה).

וכן כתב בשו"ת 'ברכת-יהודה': "הנה שמענו משמו של ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שהיה אומר שיושבי ירושלים לא יאמרו תחנון ביום כ"ח באייר, מאחר ואנשים שגרו בזמנו בירושלים היו שרויים בסכנה, ושמעו במו אזניהם את הפגזים של לגיון הירדני, משום שהיו גרים סמוך לגבול (שלפני מלחמת ששת הימים הגבול היה כאן בתוך ירושלים עצמה), ולפיכך בעת שניצלו מחובתם להודות על הנס שעשה הקב"ה עמם, וממילא, אין לומר תחנון ביום זה. ע"כ. (שו"ת ברכת-יהודה).

וכן, הביא הרב יצחק דדון, בשם תלמידו של הרב"צ (הרב ט.א), שיש לומר הלל (ללא ברכה) ביום זה ("אתחלתא היא" ח"ב עמ' רסח) והוסיף אותו תלמיד שכמדומה כך היה המנהג בישיבת 'פורת יוסף' בתחילה, אך אח"כ חזרו להנהיג כמו בכל יום, אבל אצל הרב"צ במניין, תמיד אמרו הלל ללא ברכה.

"יום שנעשו בו ניסים גדולים" - הרב יוסף עדס – ראש ישיבת פורת יוסף:

סיפר הרב יאיר חדד (מח"ס שו"ת "דבריך יאיר" מירושלים): "לפני כעשרים וחמש שנים (שנת התשמ"ו), למדתי בישיבת פורת יוסף אצל מו"ר הרה"ג יוסף עדס זצוק"ל והרב היה ידוע כקיצוני בדעותיו, אך ב'יום ירושלים', אחד התלמידים הניח ראשו על ידו על השלחן והרב אמר לו בבדיחותא: מה אתה עושה 'נפילת אפים' הרי היום אין נופלים על פניהם? ולפליאת התלמידים הסביר: כן, היום 'יום ירושלים', יום שנעשו בו ניסים גדולים ולכל הדעות אין אומרים בו 'תחנון'. עכ"ד (ירחון 'אור תורה', אב התשע"א, עמ' תתרע"ה).

**'הפליא השם יתברך חסדיו ונפלאותיו עמנו, גבר עלינו חסדו' - הראשל"צ הרב עובדיה יוסף –
חבר בבית הדין הגדול ומחבר שו"ת 'ביע-אומר':**

ב"ה. ג' סיון תשכ"ז, לפ"ק, ירושלים ת"ו. בהיות כי בימים אלה הפליא השם יתברך חסדיו ונפלאותיו עמנו, גבר עלינו חסדו, וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו, כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, ויצאנו מאפלה לאורה, ומיגון לשמחה, ברוך הוא ומבורך שמו אשר שם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, וברוב רחמיו וחסדיו זכינו גם לשחרורו של הכותל המערבי שריד בית מקדשינו ותפארתינו, ואף כל שטח הר הבית והמקדש נתונים נתונים המה בחסות שלטון ישראל... (שו"ת 'ביע-אומר', חלק ה - יורה דעה סימן כו')

סיפר בנו, הראשל"צ הרב יצחק יוסף: "כשנכבש הכותל המערבי, הלכתי יחד עם מרן האבא ויחד עם כל בית ישראל בשמחה וששון בחג השבועות הראשון שהיה בתשכ"ז לכתל המערבי, אבא הגיע לכותל, אני עומד לידו ואני שומע מה שהתפלל, "ריבונו של עולם, תן כח בידי המנהיגים שלנו שיעמדו בנסיונות שלא להחזיר את השטחים הכבושים" זה מה שהתפלל. (דרשה ביום ירושלים התשע"ד, ישיבת 'מרכז הרב')

מדברי הראשל"צ הרב מרדכי אליהו - ליום העצמאות וליום ירושלים:

'חייב על פי ההלכה להודות ולהלל, לשבח ולרומם את שם ה'':⁶

לגבי חגיגת יום העצמאות ויום ירושלים - אין כל ספק שבימים אלו נעשו לאבותינו ולנו ניסים ונפלאות, ואפשר לומר אפילו פלאי פלאות, שהרי רבים עמדו לכלותינו, ובאמצעים דלים הקב"ה סייע שניצלנו מהם, וידינו גברה על אויבינו. ברור הוא שניסים אלו שנעשו לנו, לא בזכותנו נעשו, אלא בזכות אבותינו ואבות אבותינו שצורפו כולם יחדיו. לפיכך, ע"פ ההלכה כל מי שנעשה לו נס חייב להודות ולהלל, לשבח ולרומם את שם ה'. דוד המלך התקין פרקים מיוחדים בתהילים שייאמרו ע"י מי שנעשה לו נס. הספרדים נהגו לומר את ההלל בלא ברכה, ויש לאומרו לאחר קדיש תתקבל שלאחר "ובא לציון"⁷. בימים אלו אין אומרים וידוי, כיון שנעשו בהם ניסים לישראל.

בעניין הימים הסמוכים להם אם אפשר לחגוג אותם⁸ אז, דהיינו ביום ראשון הסמוך לה' אייר או לכ"ח באייר - בזה יש הבדל בין הימים הנ"ל. לגבי "יום ירושלים" החל בכ"ח באייר, שהוא אחר ל"ג בעומר, ודאי שאפשר להקדים או לאחר את מסיבת ההודיה, בה יעשו פרסומי ניסא בהלל והודאה לה'. אך לגבי ה' אייר, אי אפשר להקדים או לאחר את החגיגות. אך מסיבה שבה יסבירו את נסי ה' שנעשו לנו ויפארו את שם ה', ללא תזמורת, שירים וכד' - אזי אפשר להקדים או לאחר⁹. כמובן שכל המסיבות הנ"ל יש לקיים "וגילו ברעדה", שמחה של מצוה ולא הוללות וכד'.

⁶ שו"ת הרב הראשי ח"ב עמ' 457, שלושת הערות לקמן הן של הרב אליהו ולקוחות מן השו"ת.

⁷ הנימוק לכך: כי אין זה חלק מהתפילה המקורית, ואין להוסיף על התפילות שתקנו אנשי כנסת הגדולה.

⁸ השאלה הייתה: האם מותר לחגוג את יום העצמאות ויום ירושלים בראש חוצות, בעיצומם של ימי ספירת העומר? והאם אפשר לערוך את החגיגות ביום הקרוב לה' באייר או לכ"ח באייר מטעמים אירגוניים (לדוגמא, ביום ראשון קל יותר לערוך אירועים)?

⁹ בשנה בה יום העצמאות מוקדם או נדחה, ביום ה' באייר המקורי יש לומר "תחנון".

מדרשת הרב ליום העצמאות ה-49 למדינת ישראל (התשנ"ז):

מורי ורבותי! אנחנו נמצאים בשנת מ"ט לקום מדינת ישראל... שנת תש"ח היא שנה שהקב"ה עשה עמנו ניסים ונפלאות. עד היום אנחנו לא מסוגלים להבין את הנסים והנפלאות שהקב"ה עשה עמנו.

הלאה -- מלחמת ששת הימים, מלחמת מדבר סיני, מלחמת הסקאדים, נעשו לנו ניסים ונפלאות, אנחנו מעכלים את זה? מבינים את זה? חיינו את זה!! הספקנו לשכוח? האויבים עמדו מסביבנו וביקשו להשמיד ולכלות את כל כלל עם ישראל, ואם פעם אמרו לזרוק את עם ישראל לים, אז אחר כך חשבו להשמיד אותנו ולהפוך אותנו לעפר ולאפר! והקב"ה הפר עצתם וקלקל מחשבתם, ולא עשה ידיהם תושיה ולא מחשבותיהם יצאו לפועל! בקום המדינה בטחנו בעושר? בטחנו בחיל? לא היה! אוכל לא היה! ירושלים היתה במצור! מים לא היה! נשק לא היה! במה הצלחנו? בבטחון בבורא עולם! בבטחון בצור ישראל וגואלו! רק זה עזר וזה סייע לנו.

במלחמת ששת הימים מוקפים היינו מכל האויבים! כל האויבים שמסביב, מצפון ומדרום וממזרח וגם ממערב התקיפו אותנו, מצרים, סוריה, לבנון, עמון, כולם נכשלו, הקב"ה עזר לנו, כבשנו והחזרנו לנו את אדמותינו הקדושות, החזרנו לנו את המקומות הקדושים, קברי אבות, קבר רחל אמנו, מקום המקדש, כותל המערבי, שהיו שבויים בידם, והכל בסייעתא דשמיא. יש לי מברק של רבין שהיה אז הרמטכ"ל, שלח בסיום המלחמה: "רק סייעתא דשמיא עזרה לנו". שימו לב, הרמטכ"ל של אותה תקופה, ההתרגשות שהוא ראה את הניסים ונפלאות! הוא מודה שזה "סייעתא דשמיא". ראינו את הסייעתא דשמיא, אנחנו, בכל המלחמות אנחנו לא "הבוטחים על חילם וברוב עושרם התהללו"! אנחנו עם שהיינו חרדים! מלוכדים! במלחמת ששת הימים, היינו עם נשבר, לב נשבר ונדכה, האמנו "רק לה" התשועה". ראינו: "עין בעין" את תשועת ה'. הרי אז ראשי הציבור וראשי העם גמגמו בדבריהם! חששו! ראשי הצבא המתין! והקב"ה נתן כח ותעצומות! מה יכולנו לעשות במלחמת הסקאדים? להתחבא! להתחבא בחדר אטום! אבל שם בחדר האטום התפללנו! זעקנו! בכינו! התפללנו לפני בורא עולם! "יחד עשיר ואביון"

אנחנו מצפים לבורא עולם, עשית עמנו ניסים ונפלאות, אתה עושה עמנו ניסים ונפלאות, רבנו של עולם תמשיך לעשות עמנו ניסים ונפלאות. אנחנו נדע בשנה זו לראות את הטוב שבאחרים ואת הרע שבנו ולתקן את זה. בשנה זו הקב"ה ידבר שונאינו תחתינו. ו"טיפול עליהם אימתה ופחד". לא יהיו עוד משחיתים ולא מחבלים לא באוטובוסים ולא בדרכים ולא בכל שיטה אחרת. שהקב"ה יכניע את לבבם וכולם אלה שנמצאים בתוכנו ובסביבתנו ידעו כי ה' הוא האלקים. וחיילי צבא הגנה לישראל, ילכו ויחזרו לביתם בריאים ושלמים ועטורים בעטרת הוד ונצחון בבחינת ה' ישמור צאתם ובואם.. כל המחלות, כל המלחמות, כל התאונות, הקב"ה יסיר אותם מאתנו, וכמו שכתוב: "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך". ישיב הקב"ה לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. ונזכה בשנה זו שעם ישראל ישב שקט ושאנן ואין מחריד. ונזכה לביאת הגואל ולבנין אריאל, לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

יום ירושלים - "יום של הודאה להקב"ה על הניסים שעשה עמנו": "ביום שישי יחול "יום שחרור ירושלים עיר הקודש". ביום זה היו ניסים גדולים ונפלאים, והצליחו לשחרר את הכותל המערבי,

שממנו השכינה לא זזה מעולם, וכמו שדרשו חז"ל (שיר השירים רבה ב): "הנה זה עומד אחר כתלנו, אחר כותל מערבי של בית המקדש, למה, שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם, ושער הכהן ושער חולדה לא חרבו לעולם עד שיחדשם הקב"ה", עכ"ל. ובאמת, למרות שיש הרבה מפקפקים בקביעת ימים שונים, אבל ביום ירושלים כולם מודים שיש לקובעו כיום של הודאה להקב"ה על הניסים שעשה עמנו" (שיעור "קול צופיך" 458, כד' אייר התשס"ו).

מבט אמוני על מלחמת ששת הימים:

שאלה: אני קראתי בזמנו איזה מנשר של הרב שך, שאמר שהקב"ה הבטיח שהוא ייתן את הארץ, ועד שהוא לא ייתן אותה, מה שנלקח בכוח הכוח, כמוהו לא כמו שהקב"ה ירצה לתת אותה, והלקיחה בכוח איננה מחייבת ולכן אמר: עדיף להחזיר תמורת שלום וכו', זה לא נראה לך?

הרב: לא, ואני אגיד לך מה ההסתכלות שלי ומה ההסתכלות שלו. אם הייתי מסתכל בהסתכלות שלו שלמשל במלחמת ששת הימים למשל, נגיד דוגמה, או במלחמת יום הכיפורים, אנחנו ניצחנו בכוח, אז הייתי אומר כמו שהוא אומר: לקחת את זה בכוח, תחזיר בכוח. אני לא אומר ככה. במלחמת ששת הימים, מבחינה הגיונית, אנחנו לא היינו יכולים לנצח. במלחמת ששת הימים הרי מסביבנו היו אויבים, וכבר עמד עבד אל-נאצר ורצה להטביע אותנו בים. אבל הייתה אז התאחדות של עם ישראל, הייתה התעוררות גדולה. וכולם התפללו והאמינו בקב"ה וזה היה נס. כשאני אומר שזה היה נס, פירושו של דבר, נכון שהצבא לחם, אבל הקב"ה עזר להם לכבוש את המקום הזה. ועל כן אני אומר: כשהקב"ה מסייע לי לכבוש מקום מסוים, לדוגמה, יריחו, אני אומר דוגמה, השם סייע לי לכבוש את יריחו, איזה זכות יש לי, אני, בגלל שאני פוחד ממישהו, אני מחזיר מה שהשם נתן לי? אני מאמין שכל מה שכבשנו זה בזכות הקב"ה. בניסים ונפלאות (ראיון לערוץ 2, נר שמיני של חנוכה, התש"ס).

"לך דומיה תהילה" - הרב חיים דוד הלוי - רבה של ת"א-יפו:

על כל אשר אירע בימים הגדולים שחלפו עלינו, יפה השתיקה. דומה הדבר לאותו שליח ציבור שירד לפני התיבה ואמר: האל הגדול והגבור והנורא והאדיר והאמץ והעוז האמתי והיראוי החזק וכו' והעיר לו ר' חנינא: הסיימת כל שבחי אלקיך, משל למלך שהיו משבחים אותו באלף אלפים דינרי כסף, והיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והלא גנאי הוא לו (ברכות ל"ג). גם לגבי מעשיו של הקב"ה, ע"י שליחיו הנאמנים חיילי צבא ההגנה לישראל, מן הראוי לומר, "לך דומיה תהילה". **טרם נוצרו מלות ההודיה היכולות לתאר עצמת גדולת ימים אלה**, "ואילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רינה וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלקינו". די בכך שכל אדם חש ומרגיש בכל מלוא הכרתו, ובכל עצמת רגשותיו את כל היקף גדולת השעה, אף כי מעולם לא יוכל להביאה לידי ביטוי מוצלח.. (דת ומדינה' עמ' 23-24) (נכתב בתשכ"ז).

"נשמת כל חי" - הרב מאיר מאזוז, ראש ישיבת "כסא-רחמים" בני-ברק:

יום כ"ח באייר, נקרא יום ירושלים, אפילו אלה שאינם קוראים הלל ואומרים תחנון, אבל לפחות להגיד תודה לקב"ה. **אסור לאדם להיות כפוי טובה.** אדם שמודה, מקבל עוד ניסים ועוד ניסים "נתת ליריאך נס להתנוסס, אמר הרב עובדיה (שיחיה), תקבל נס ותודה עליו - להתנוסס. אני עשה לך עוד נס ועוד נס, הרי גם המילה 'נס' בעצמה מהמילוי שלה, יש שמה עוד נון. האות נ' – במילוי היא – 'נון'. 'נו"ן' וא"ו 'נו"ן, אז הנ' הולידה 'נו"ן. האות - ס' זה שישים וגם היא (במילוי - 'סמך') יש שם פעמיים שישים, ס' ועוד 'מך', נס מוליד נס ועוד נס. מה ניתן לעשות לכל הדעות? אחרי התפילה לעמוד בבית הכנסת, לפתוח את ההיכל ולקרוא 'נשמת כל חי', אמר את זה הגאון הרב שריה דבליצקי שיחיה בתשכ"ח, לא הסכימו לו. מי שלא מסכים לדבר הזה הוא כפוי טובה, במקום להודות לקב"ה שארץ ישראל גדלה, פי שתים פי שלוש, קבר רחל, נוכל להגיע אליו, כותל מערבי בידנו, להיות כפויי טובה?! אסור לעשות את זה... (שיעור 'הלכה יומית' ליום ירושלים).

'מעין גילוי שכינה בהנהגת העם וישועתו' – המשגיח הרב שלמה וולבה:

'עוד דרך להשגחה העליונה להעלותינו לקראת תפיסה של עם השם: הם הנסים הגלויים שזכינו לראות במשך כל התקופה האחרונה, וביתר שאת במלחמה האחרונה, אשר רבו העובדות לאין ספור של נפלאות שראו הלוחמים בכל החזיתות. ראו כולם, כמאמין כאינו-מאמין את ידו של אלוקי ישראל העתיק מעין גילוי שכינה בהנהגת העם וישועתו. ('בין ששת לעשור', ירושלים תשל"ו, עמ' פב)

"הניסים הגלויים שראינו - לא לחינם באו" – המשגיח הרב יחזקאל לווינשטיין:

המצב נראה, ולבי אומר לי, שזמנים מיוחדים באים, רשעי הגוים אינם שותקים וגם הסברא נותנת שהבורא לא עשה מאורעות פלא אלה שעברנו כדי שיעברו ביבשות. הבורא רוצה לעשות משהו. הנסים הגלויים שראינו - לא לחנם באו. הקב"ה נותן לנו להתחזק באמונה ובטחון, כדי שעל ידי זה נוכל לעבור נסיונות ומשברים. וצריך חיזוק וד' יהיה בעזרנו. (קובץ עניינים, תשכ"ז, עמ' לד)

"מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו" - הרב משה אהרונסון - 'שועת משה':

והנה הקב"ה העומד תחת כותלינו סיבב את המאורעות שיתפתחו כפי שהתפתחו ולא רק שהצילנו מידי השמדה וכליון ר"ל אלא גבר עלינו חסדו למסור בידנו את העיר העתיקה ומקומות הקדושים וכו' וכו' ושטח גדול מארץ ישראל המקודשת - שלא פללנו ולא חלמנו לקבלו כעת בחזרה. ועל הכל נסך רוח של אמונה, טהרה ופתיחת הלב - שהי' אטום מצרות השעבוד והגלויות - ברוב רובם של עם ישראל. אין לך איש מבעלי השכל הישר המודה על האמת שאינו עומד ומשתהא ומחליט בגלוי או בסתר; אכן מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו. (ישועת משה התשכ"ז עמ' ח').

"וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים" - האדמו"ר מליובאוויטש - הרב מנחם מנדל

שניאורסון:

מיד בסיום המלחמה, כתב הרבי, אגרת לנשיא מדינת ישראל, מר זלמן שז"ר וזה תוכנה:

ב"ה, ער"ח סיון, ה'תשכ"ז. ברוקלין, נ"י. לכבוד הו"ח א"א נר"נ בחור מעם ומורם מעם ודורש טוב לעמו בעל מדות תרומיות ענף עץ אבות מו"ה שניאור זלמן שליט"א. שלום וברכה! שמחתי להוודע זה עתה אשר ביתו לא נפגע מהפצצות וכו' שלכן תקותי חזקה, ומכל שכן וק"ו, בנוגע לכ' וכל משפחתו שליט"א, שהשלום בשלימות אתם. ויהי רצון שיקויים בזה וכן בנוגע לכל אחינו בני ישראל שליט"א שבאה"ק ת"ו ובכל מקום שהם, הודעת חכמינו ז"ל (ב"ב יב, ב) שכל שמטיבין לו הרי בודאי שיהי' לזה המשך בהטבה, טוב בגשם וברוח גם יחד. ומובן ופשוט שכולל ולכל לראש, ובסגנון הכתוב, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה הו"ל במצרים והמסייעים שלהם, ומסר רבים ביד מעטים שהלכו במס"נ ל"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם", ואז הרי בודאי ובודאי שיהי' כסיום הודאה הידועה - (שכאר"א יוסיף בתומ"צ, ביחד עם ההודאה מקול"ע למקור הנסים), - להודות ולהלל לשמך הגדול. והרי הימים ימי סגולה - ראש חודש השלישי, וימי הכנה והגבלה למתן תורה ולקבלת התורה, תורת חיים, א לעבעדיגע תורה, ובפתגם ששמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר - א תורה וואס מאכט-אויף לעבן, חיים ראויים לשמם, ימים בם נבחרו בנ"י להיות סגולה מכל העמים ממלכת כוהנים וגוי קדוש. בברכה - בנוסח המסורתי - לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות - מתוך בריאות הנכונה ובכבוד ובהוקרה - המצפה לבשו"ט, מ. שניאורסאהן (אגרות קודש, כרך כד', ט'שכד).

את מהותה של המלחמה הגדיר כ"מלחמה זו היתה מצוה ע"פ התורה...שקאי גם על מלחמה ד"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם'...ואין טעם לחלק בהשייכות דהגנה מצר ליחוד השם בין כשמלך בישראל או לא עכ"ל". (היכל מנחם, כרך א, עמ' קנח-קסב): וכן כתב עוד כנגד שיטת סאטמר בעניין זה: "ברור שזה דניצולו 2.5 מיליון בנ"י שבארץ הקודש תבנה ותכונן (כולל הישיבות וכו') - נס מן השמים דקדושה וכו'. הרבי אף הרבה לדבר בשבועות שלאחר המלחמה על הניסים שהתרחשו בה.

הרבי גם התייחס למשמעות הרוחנית של ניצחון המלחמה ובהתוועדות יום שני של ראש-השנה התשכ"ח, אמר הרבי מאמר חסידות (ד"ה 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול', נדפס בספר המאמרים מלוקט ח"ו עמ' ט' ואילך), ובסיומו אמר: וזהו והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, דההוראה מזה שביום ההוא יתקע בשופר גדול, יתקע מעצמו, היא, שבסוף זמן הגלות שנשארו רק כמה רגעים שקודם ליום ההוא שיתקע בשופר גדול (שבנוגע לכמה עניינים התחיל כבר הענין דתקע בשופר גדול, כמובן ממאמר הנ"ל מכ"ק מו"ח אדמו"ר (מאמר 'והיה ביום ההוא', משנת התש"ג של הרי"צ). ובפרט, שמעת כתיבת המאמר עד עכשיו כבר עברו כך וכך שנים, ועל אחת כמה וכמה בזמן האחרון שראו במוחש שכמה וכמה שהיו תחלה במצב של 'אובדים ונדחים' רח"ל התעוררו בתשובה ע"י התקיעה בשופר גדול) צריכה להיות העבודה בביטול, ההכרה והרגשה שכל העניינים שנפעלו ע"י עבודתו, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לזולתו, היא לא מצד המעלות שלו אלא מצד הנתינת כח מלמעלה...

"אוזר ישראל בגבורה" - הרב יחיאל יהושע רבינוביץ - ה'חלקת יהושע' מביאלא:

לאחר מלחמת ששת הימים, ה'חלקת יהושע' מביאלא, היה מצוה לתלמידיו, לכוון בכל יום בעת ברכת 'אוזר ישראל בגבורה' להודות לה' על שהנחיל גבורה לבני ישראל בשנת תשכ"ז. דברים אלו אף הודפסו בתוך הסידור 'חלקת יהושע' (ימות החול, במהדורה הראשונה ירושלים תשנ"ח, עמ' עה') הערה בתחתית העמוד: "בשנת תשכ"ז, לאחר המלחמה, אמר רבנו זצלה"ה שיש לכוון כאן להודות להשי"ת על אשר אזר את עמו ישראל בגבורה". (במהדורות הבאות הושמטה ההערה).

"ניסים גלויים שלא זכינו לראות במשך הרבה דורות" - ה'נתיבות שלום' - הרב שלום נח ברזובסקי:

"..את שלום אחי ורעי אדרוש. אחרי המאורעות הכבירים שעברו עלינו בתקופה האחרונה בין פסח לעצרת, שתחילתו צער ויגון ואימת השמדה רח"ל, וסופו שכולם ראו את ישועות ה' בניסים ונפלאות, שלא כל מוחא סביל דא. ממש נסים גלויים שלא זכינו לראות במשך הרבה דורות. והוחזר לנו שריד בית מקדשנו, הכותל המערבי. וקברי האבות והאמהות, ומקומות של כיסופי דורות נגלו לנו. אין לי ספק שהייתם כולכם שותפים אתנו בימי חרדה, ואח"כ שותפים בשמחה. ועד הנה עזרונו רחמיו ית"ש, ובודאי אל יטשנו. תהילה לאל משלומנו כאן, ב"ה שכולנו עברנו את התקופה בשלום. והחיים בישיבה חזרו למסלולם הרגיל וחלק מבני חו"ל שנסעו חזרו כבר לביתם 'בית אברהם', ומושרשת היא ההכרה העמוקה כי תפקידנו כעת להגביר כח הקדושה, והתחזקות בלימוד... (נתיבות שלום, מכתבים, פח' עמ' קמא').
